

УДК 37.091.33:373.5.016:629.35

Дідух В.О., Клименко С.П.

## АКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ У ПІДГОТОВЦІ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗА ПРОФІЛЕМ "ВОДІЙ КАТЕГОРІЇ С"

*У статті звертається увага на викладання автосправи у старших класах з використанням активних методів навчання. А саме на такі питання як: тренінг з будови автомобіля, вирішення технічних задач на пошук несправностей та регулювання окремих механізмів автомобіля, також на вирішення ситуаційних задач з правил дорожнього руху. Адже активні методи навчання – це, на самперед, методи які сприяють учнів до розумової та практичної діяльності у процесі оволодіння матеріалом. Саме через це, активні методи у викладанні автосправи представляють собою методи викладання які мають сприяти включенню учня у навчальний процес, за для подальшого широкого використання матеріалу. Для підготовки учня який здатний творче вирішувати поставлені перед ним завдання та знаходити шляхи вирішення проблемних ситуацій.*

**Ключові слова:** активні методи навчання, розумова діяльність, навчальний процес, тренінг, інтерактивні методи.

**Постанова проблеми.** Крім традиційних методів навчання, у практиці педагогіки середньої школи за останні двадцять років великого розповсюдження та застосування набули й інші методи навчання, які ми називаємо нетрадиційними. Серед них певної уваги заслуговують так звані "активні" методи навчання.

Активні методи навчання – це методи, які спонукають учнів до активної розумової і практичної діяльності у процесі оволодіння навчальним матеріалом. Активне навчання передбачає використання такої системи методів, яка спрямована головним чином не на виклад викладачем готових знань, їх запам'ятовування і відтворення, а на самостійне оволодіння учнями знаннями і вміннями у процесі активної розумової і практичної діяльності.

Загалом існує багато активних методів навчання. Підбирати такі методи необхідно з урахуванням вікової категорії групи, класу, їх життєвого досвіду та предмету навчання.

У даній статті ми спробуємо проаналізувати та підібрати активні методи навчання, які можна використовувати при підготовці старшокласників за профілем "водій категорії С".

**Виклад основного матеріалу.** Активні методи навчання – це навчання діяльністю. Саме в активній діяльності учні опановують необхідні знання, уміння, навички, розвивають творчі здатності. В основі активних методів лежить діалогічне спілкування, як між вчителем і учнями, так і між самими учнями. А в процесі діалогу розвиваються комунікативні здатності, уміння вирішувати проблеми колективно, і саме головне розвивається мова учнів. Активні методи навчання спрямовані на залучення учнів до самостійної пізнавальної діяльності, викликати особистісний інтерес до рішення яких-небудь пізнавальних завдань, можливість застосування учнями отриманих знань на практиці.

У активізації пізнавальної діяльності велику роль грає уміння вчителя спонукати своїх учнів до осмислення логіки і послідовності у викладі учбового матеріалу, до виділення в ньому головних і найбільш істотних положень. Вже в молодших класах корисно привчати дітей самостійно виділяти найістотніше в поясненні вчителя і формулювати найважливіші питання, які пояснені на уроці. У середніх же і старших класах цей прийом служить дієвим стимулом пізнавальної активності учнів. Якщо вчитель пропонує по ходу свого викладу виділити основні питання, тобто скласти план матеріалу, що вивчається, це завдання примушує школярів глибше вникати в суть нової теми, в думках розчленовувати матеріал на найважливіші логічні частини.

Слово "активний" означає "діяльний, дійсний". Активні форми навчання, застосовувані в системі, інтенсифікують, тобто прискорюють і поглиблюють процес навчання, що дуже важливо в сучасних умовах.

Фактори, що сприяють ефективності застосування активних методів навчання:

1. Необхідність перетворення знань у переконання, переконань в активну діяльність, з однієї сторони й інформаційний "вибух" з іншої.

2. Потрібно знайти дороги і засоби для навчання з повною віддачею, домогтися повної реалізації усіх природних можливостей учнів.

3. Запобігання перевантаженню мозку школярів механічними знаннями. Активна форма засвоєння матеріалу при наявності індивідуальних творчих задач значно збільшує потенціал, запобігає розумовій перевтомі.

4. Творчий підхід. Творча напруга значно збільшує ентузіазм.

5. У активному навчанні необхідно викликати позитивні емоції і мотиви учнів.

6. Перевантаження, конфлікти, інтенсифікація розумової праці в процесі навчання є запорукою його прогресивного розвитку.

7. Завдання для колективу дозволяє виховувати в учнях такі якості: відповідальність, почуття обов'язку, колективізм і ін.

8. Використання технічних засобів навчання, що повинні бути мобільні таблиці, схеми, слайди, книги.

Активними методами навчання слід називати ті, які максимально підвищують рівень пізнавальної активності школярів, спонукають їх до старанного навчання.

Ступінь активності учнів на уроці є реакцією на методи, і прийоми роботи викладача з автосправи та є показником його педагогічної майстерності.

Використання різноманітних навчальних методик, сприяє легкому засвоєнню учнями навчальних програм. Викладач використовує різноманітні системи мотивації у вивченні автосправи, а саме: поєднання та застосування інтерактивних методик, ігрових форм, практичних занять та використання сучасних аудіо- відео засобів.

Такий підхід сприяє глибокому засвоєнню навчальних програм та здобуттю знань. Окрім того, активні методики допомагають формувати в учнів, позитивне ставлення до професії та автомобільної галузі в цілому, а також формують у них цікавість до вивчення даного профілю після завершення навчання.

При підготовці старшокласників за профілем "водій категорії "С" вчителю потрібно насамперед необхідно впроваджувати наступні активні методи навчання.

Метод розігрування ролей найбільш ефективний при розв'язку таких досить складних завдань, таких як: "Вивчення правил дорожнього руху", Розв'язок подібного завдання є результатом компромісу між декількома учасниками, інтереси яких не ідентичні. Розігрування ролей вимагає для розробки й впровадження значно менших витрат часу й засобів, ніж ділові ігри. При цьому воно є досить ефективним методом розв'язку певних організаційних, планових і інших завдань. Орієнтовно метод розігрування ролей вимагає для проведення від 30 до 35 хвилин.

Ігрове виробниче проектування – активний метод навчання, що характеризується наступними відмітними ознаками:

- наявність дослідницької, методичної проблеми або завдання з автосправи;
- поділ учнів на невеликі групи, що змагаються (групу може представляти один учень) і розробка ними варіантів розв'язку поставленої проблеми (завдання).
- проведення заключного засідання науково-технічної ради (або іншого подібного з ним органу), на якому із допомогою методу розігрування ролей групи привселюдно захищають розроблені варіанти розв'язків.

Семинар-дискусія (групова дискусія) утворюється як процес діалогічного спілкування учнів, у ході якого відбувається формування практичного досвіду спільної участі в обговоренні й дозволі теоретичних і практичних проблем.

Необхідною умовою розгортання продуктивної дискусії є особисті знання, які здобуваються учнями на попередніх заняттях, у процесі самостійної роботи. Успішність семінару-дискусії багато в чому залежить і від умінь викладача його організувати. Так, семінар-дискусія може містити елементи "мозкового штурму" і ділової гри. У першому випадку учасники прагнуть висунути як найбільше ідей вирішення проблем, наприклад з теми "Основ керування транспортним засобом", не піддаючи їх критику, а потім виділяються головні, обговорюються й розвиваються, оцінюються можливості їх доказу або спростування.

Під час семінару-дискусії вчитель ставить запитання, робить окремі зауваження, уточнює основні положення доповіді учня, фіксує протиріччя в міркуваннях.

На таких заняттях необхідний довірчий тон спілкування з учнями, зацікавленість у висловлюваних судженнях, демократичність, принциповість у вимогах. Не можна пригнічувати своїм авторитетом ініціативу учнів, необхідно створити умови інтелектуальної розкритості, використовувати приймання подолання бар'єрів спілкування, реалізовувати, в остаточному підсумку, педагогіку співробітництва.

"Круглий стіл" – це метод активного навчання, одна з організаційних форм пізнавальної діяльності учнів, дозволяє закріпити отримані раніше знання, заповнити відсутню інформацію, сформувати вміння вирішувати проблеми, зміцнити позиції, навчити культури ведення дискусії. Характерною рисою "круглого стола" є комбінація тематичної дискусії із груповою консультацією. Поряд з активним обміном знаннями, в учнів виробляються професійні вміння викладати думки, аргументувати свої міркування, обґрунтовувати пропонувані розв'язки й відстоювати свої переконання. При цьому відбувається закріплення інформації й самостійної роботи з додатковим матеріалом, а також виявлення проблем і питань для обговорення.

Виберемо тему для розгляду – "Безпека дорожнього руху". Важлива умова при організації "круглого стола": потрібно, щоб він був дійсно круглим. Принцип "круглого стола" (не випадково він прийнятий на переговорах), тобто розташування учасників особою друг до друга, а не в потилицю, як на звичайнім занятті, у цілому приводить до зростання активності, збільшенню числа висловлень, можливості особистого включення кожного учня в обговорення, підвищує мотивацію учнів, включає невербальні засоби спілкування, такі як міміка, жести, емоційні прояви.

Вчитель також розташовується в загальному колі, як рівноправний член групи, що створює менш формальну обстановку в порівнянні із загальноприйнятною, де він сидить окремо від учнів вони звернені до нього особою. У класичному варіанті учасники дискусії адресують свої висловлення переважно йому, а не один одному. А якщо вчитель сидить серед дітей, обігу членів групи один до одного стають більш

частими й менш скованими, це також сприяє формуванню сприятливої обстановки для дискусії й розвитку взаєморозуміння між вчителем й учнями.

Під час проведення "круглого стола" панує діловий шум, що, з одного боку, створює атмосферу творчості й емоційної зацікавленості, а з іншого – ускладнює роботу вчителя. Йому необхідно серед цієї поліфонічності почути головне, створити робочу обстановку, дати можливість висловитися, правильно вести дискусію. Але всі труднощі окупаються високою ефективністю такої форми проведення занять.

Мозковий штурм (мозкова атака) – широко застосовуваний спосіб продукування нових ідей для розв'язку наукових і практичних проблем з таких тем як "Автотранспортне право". Його ціль – організація колективної розумової діяльності по пошуку нетрадиційних шляхів вирішення проблем. Використання методу мозкового штурму в навчальному процесі дозволяє розв'язати наступні завдання:

- 1) творче засвоєння школярами навчального матеріалу;
- 2) зв'язок теоретичних знань із практикою;
- 3) активізація навчально-пізнавальної учнів;
- 4) формування здатності концентрувати увагу й розумова зусилля на розв'язку актуального завдання;
- 5) формування досвіду колективної розумової діяльності. Проблема, що формується на занятті за методикою мозкового штурму, повинна мати теоретичну або практичну актуальність і викликати активний інтерес школярів.

Загальною вимогою, яка необхідно враховувати при виборі проблеми для мозкового штурму – можливість багатьох неоднозначних варіантів розв'язку проблеми, яка висувається перед учнями як навчальне завдання.

Ділова гра – метод імітації ситуацій, що моделюють професійну або іншу діяльність шляхом гри, за заданими правилами. Правила ділової гри визначаються обраною діяльністю. Одним з її варіантів є рольові ігри. Так гра може бути організована й на етапі первинного закріплення матеріалу, і як узагальнення, і як певна форма контролю. У цьому випадку мова йде про самий стандартний варіант ділової гри. Такі варіанти, як організаційно-ділові й організаційно-розумові ігри й аналогічні їм, вимагають дуже серйозної спеціальної підготовки їх організаторів.

Для оцінки роботи учнів на уроці використовувати можна різні варіанти. Для того щоб висока пізнавальна діяльність зберігалась протягом всього уроку необхідно:

- 1) компетентне незалежне журі (викладач і учні-консультанти з інших груп);
- 2) завдання розподіляти повинен сам вчитель, враховуючи складність завдання, інакше слабким учням буде не цікаво виконувати складні завдання, а сильним – прості;
- 3) оцінювати діяльність групи і індивідуально кожного учня;
- 4) давати творчі домашні завдання до узагальнюючого уроку. При цьому можуть проявити себе тихі учні, непомітні на фоні активних.

Активізацію пізнавальної діяльності можна проводити також на позакласних заходах.

Переваги та недоліки активних методів навчання порівняно з іншими методами при вивченні профілю водій категорії "С".

Проблемно-пошукові методи застосовуються в ході проблемного навчання. Педагог створює проблемну навчальну ситуацію, організовує колективне обговорення можливих підходів до вирішення проблеми. Проблемно-пошукові методи застосовуються з метою розвитку творчої учбово-пізнавальної діяльності, вони сприяють більш осмисленому і самостійному засвоєнню знань. В умовах проблемної ситуації виникає пошукова домінанта, що забезпечує активність розумової діяльності. Коли знання даються в готовому вигляді (лекції) це призводить до спаду мислительної діяльності мозку, знижує його творчий потенціал. Слабким місцем цих методів є велика витрата часу на вивчення цього матеріалу, слабка ефективність при формуванні практичних вмінь і навичок, коли показ і імітація особливо корисні; мала ефективність при поясненні принципово нового матеріалу, коли не може бути застосований принцип опори на колишній досвід (принцип апперцепції) і в край необхідні пояснення.

Метод пізнавальної ділової гри. Ділові пізнавальні ігри важливі тим, що можуть активізувати навчальний процес, а також служать засобом розвитку теоретичного і практичного мислення, актуалізації знань, вчать виділяти постійні тривалі зв'язки, що формують і зображують даний процес. Дозволяє контролювати рівень знань учнів. Даний метод змушує викладача постійно підвищувати свій теоретичний рівень, шукати нові форми і методи підвищення творчої активності.

Недоліки цього методу для вчителя: 1) складність організації уроку; 2) перегляд літератури по всій темі й осмислення можливих варіантів організації ділової гри.

Метод створення пізнавальної суперечки. Його призначення – створення підвищеного інтересу до теми. Включення учня у ситуації наукової суперечки не тільки поглиблює його знання, але й викликає на цій основі особливий до навчання.

**Висновки.** Як показує практика, використання активних методів навчання в системі освіти є необхідною умовою для підготовки висококваліфікованих фахівців, що призводить до позитивних результатів: вони дозволяють формувати знання, уміння та навички учнів шляхом залучення їх в активну навчально-пізнавальну діяльність.

Використання активних методів навчання у середній школі наближає учнів до реальної професійної діяльності, тому навчальний процес надає можливості: підвищити емоційний відгук учнів на

пізнання; посилити мотивацію навчальної діяльності та інтерес до оволодіння новими знаннями й вміннями і практичному їх використанні; сприятиме розвитку творчих здібностей, усного мовлення; формування вміння та обґрунтування й висловлювання власної точки зору. Необхідно використовувати активні методи навчання так, щоб вони активізували мислення всіх учасників педагогічного процесу, розвивали партнерські стосунки, підвищували результативність навчання не лише за рахунок збільшення об'єму інформації, але й за рахунок глибини й швидкості її переробки, забезпечували високі результати навчання студентів та їх самовдосконалення.

### Використані джерела

1. Гуревич Р.С. Теорія і практика навчання в професійно-технічних закладах: Монографія / Р.С. Гуревич. – Вінниця: ТОВ Планер, 2009. – 410 с.
2. Дубинчук Е.С. Активизация познавательной деятельности учащихся средних профессионально-технических училищ в процессе обучения / Е.С. Дубинчук. – К.: Высшая школа, 1987. – 101 с.
3. Жукова Р.Ф. Активные методы обучения в концепции перестройки учебного процесса. / Р.Ф. Жукова, Ю.В. Кузнецов // Активные методы обучения в системе подготовки специалистов и руководителей: Сборник научных трудов. – Ленинград, 1989. – С. 5-13.
4. Кругликов Г.И. Методика профессионального обучения с практикумом. / Г.И. Кругликов. – М.: Академия, 2007. – 288 с.
5. Молчанов В.М. Способи активізації пізнавальної діяльності учнів ПТНЗ. Навчально-методичний посібник / В.М. Молчанов – Донецьк: АПНУ ДПДО ІПП, 2006. – 182 с.
6. Сілаєва І.Є. Методи професійно-практичної підготовки. Методичні рекомендації / І.Є. Сілаєва. – Донецьк: АПНУ ДПДО ІПП, 2006. – 153 с.
7. Шамова Т.И. Активизация учения школьников / Т.И. Шамова. – М.: Педагогика, 1982. – 208 с.

Didukh V., Klymenko S.

### THE ACTIVE TEACHING METHODS IN PREPARING HIGH SCHOOL STUDENTS FOR THE ACCOUNT "DRIVERS OF CATEGORY C"

*The article focuses on teaching the automobile engineering in senior forms with using active methods of studies. Students get necessary knowledge, skills; develop creative abilities in interactive forms of studying. The base of active methods is dialogical communication both between a teacher and students and between students only. In the process of dialogical intercourse students develop communicative skills, abilities to settle problems collectively and the most important it develops the speech of students. The active methods of studies are directed to involve students into independent cognitive activity, to raise personal interest in solving some cognitive tasks, they give the possibility to use knowledge in practice.*

*In this article we suggest including the following interactive methods of studies to the preparation of senior pupils at the profile "Driver of category C". 1. The method of role-playing is the most effective at the solving of such difficult enough tasks as: "Studying the traffic rules". Role-playing requires considerably less time and facilities for development and introduction than business games. 2. Seminar-discussion (group discussion) is a process of dialogical intercourse between students, which forms the practical experience of participating in discussing and solving theoretical and practical problems. Seminar-discussion can contain the elements of "brain storming" and business games. In the first case the participants strive to expose as many ideas of solving of the problems as possible, for example for the theme "Basics of driving", without criticizing them and then the main ideas are distinguished, discussed and developed, and the possibilities of their proof or refusal are estimated. During the seminar-discussion a teacher asks questions, makes some remarks, specifies essential principles of students' reports, and fixes the contradictions in reasoning. 3. "Round Table" is a method of active learning, one of the organizational forms of cognitive activity of students, it gives the opportunity to revise the previously obtained knowledge, to fill in missing information, to create the ability to solve problems, to strengthen the positions, to learn the culture of debating. Thus there is a consolidation of information and independent work with additional material, as well as identifying problems and issues for discussion. 4. "Brain storming" is a widely used way of producing new ideas for solving scientific and practical problems for such topics as "Auto transport law". Its goal is the organization of collective mental activity by finding non-traditional ways of solving the problems. 5. Business game is a method of imitating the situations which model professional or other activity in a form of a game with a set of rules. So a game can be organized on the stage of the primary revising of material, and as generalization, and as a certain form of control.*

*Using interactive methods of studies in the system of education is a necessary condition for preparation of highly skilled specialists that has positive results: they allow to form knowledge, abilities and skills of students by bringing them into interactive educational-cognitive activity.*

**Key words:** active methods of studding, mental activity, process of studying, training, interactive methods.

Стаття надійшла до редакції 01.11.2016 р.